

## Oponentský posudek disertační práce

**Disertační práce na téma:** Pareneze v listu Židům: záměr, funkce a teologické zakotvení parenetických pasáží

Autor: Mgr. Pavel Paluchník

Studijní program: Teologie (BT4)

Studijní obor: Biblická teologie

Práce byla předložena na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy (Katedra Nového zákona).

Autor si výběrem tématu zvolil složitý, no o to více zajímavý a především, vzhledem k významu a důležitosti pokračujícího výzkumu židovského fenoménu v období druhého chrámu a raného křesťanství, potřebný a aktuální úkol, což samo o sobě svědčí o jeho dobré orientaci v aktuálním teologickém bádání.

Jak autor uvádí již v úvodní anotaci, hlavním cílem disertační práce je „analýza parenetických pasáží listu Židům z hlediska jejich záměru, funkce a teologického ukotvení“. Stanovený cíl práce pak rozvádí do následných čtyř okruhů: *1. Co je obsahem parenetických apelů v listu Židům? 2. Jakou má pareneze v listu formu a jaké používá prostředky? 3. Jak je pareneze zakotvena teologicky a co je jejím cílem? 4. Jaký pastorační profil implicitního čtenáře a jeho situace můžeme z listu Židům zrekonstruovat, pokud na něj nahlédneme z primární perspektivy parenetických oddílů?* Autor zdůrazňuje, že prostřednictvím těchto otázek je jeho záměrem hledání významu, cíle a charakteristik parenetických textů v listu Židům. Autor se snaží o ověření teze, že „pareneze v listu Židům se explicitně nezaměřuje na věroučné problémy komunity, ale míří na vnitřní motivaci a identitu křesťanského vyznavače nacházejícího se zřejmě pod náboženským a sociálním tlakem společnosti“ (s. 20).

Co se týče metodiky, autor zvolil exegetickou a teologickou metodu, přičemž přihlíží i na rétorickou analýzu jako dílčí nástroj výkladu. Následně se provedením syntézy klíčových podnětů pokusil definovat parenetický záměr autora epištoly v parenetických pasážích a zařadit je do širšího celku epištoly. Disertační práce je strukturována do tří kapitol, které tvoří vlastní jádro práce, přičemž hlavní je třetí kapitola, a závěrečné čtvrté kapitoly, která přináší shrnutí a zhodnocení dosažených poznatků. Každá kapitola je dále členěna a strukturována do podkapitol. Práci uzavírá v pořadí pátá kapitola, ve které se nachází přehled použitých zkratk a seznam autorem použité literatury. Práce jako celek má ucelený a vnitřně logicky konzistentní charakter.

### Hodnocení formální stránky dizertační práce

Po formální stránce disertační práce plní všechny zásadní požadavky vycházející z platných univerzitních předpisů. Struktura, způsob členění jednotlivých částí (kapitol a podkapitol), práce s literaturou primární i sekundární, množství a výběr relevantní odborné a vědecké literatury, jakožto i celkové provedení, včetně jazykové úrovně, jsou plně v souladu s nároky a požadavky, které se na tento druh kvalifikační práce kladou a kterých zvládnutí je od kandidátů doktorandského studia vyžadováno.

Při čtení jsem narazil na drobné stylistické, gramatické a obsahové nepřesnosti, kupříkladu: Autor by měl v práci sjednotit způsob psaní názvu listu/epištohy Židům a používat buďto celý název, nebo jenom zkratku Žd, případně uvést v poznámce, že v následujícím obsahu bude použito už jenom zkratky. Fráze „helenistický střih“ na s. 17 se zdá být příliš slangová a bylo by lépe nahradit ji více odborným termínem, kupříkladu „helenistická forma/styl“. Autor na s. 23 uvádí: „K uznání listu Židům jakožto Pavlově dopisu definitivně došlo roku 393 na synodě v Hippo a roku 397 a 409 v Kartágu, kde se na list Židům odkazuje jako na jednu ze třinácti Pavlových epištol“. Patrně zde mělo být uvedeno „jednu ze čtrnácti Pavlových epištol“. Na s. 50 je na dvou místech napsáno *logos protreptekos*, správně má být *logos protreptikos*. Na s. 53 se nachází překlep ve slově „posáže“, správně má být „pasáže“, na s. 54 je v konkretizaci parenetických textů, které bude autor v následující části analyzovat, uveden údaj „194“, rovněž v poznámce 193 je text začat malým písmenem, na s. 67 chybná vazba slovního spojení podstatného jména „vliv“ a slovesa „zmiňována“, ve větě „Vliv kumránskeho společenství esejců na list Židům je zmiňována...“, s. 92 chybně napsané slovní spojení „kumránským svitky“, nesprávné slovo „pod“ (namísto žádaného „podle“) v 1. větě na s. 207, chybějící předložka „na“ v názvu podkapitoly 3.4.5 (s. 208), chybné slovo „pavovskou“ namísto „pavlovskou“ (s. 280) etc.

Při autorem uváděných vlastních překladech citované cizojazyčné sekundární literatury, by bylo vhodné uvést v poznámce pod čarou i citovaný text v jeho původním znění, pro možnost okamžitého porovnání překladu s originálem. I tu však jde o záležitost čistě formálního charakteru bez zásadního negativního vlivu na celkovou kvalitu práce.

### Hodnocení obsahové stránky disertační práce

Autor se nejprve (1. kapitola) věnuje otázce pareneze v kontextu listu Židům všeobecněji, ve vztahu k raněkřesťanské teologii, předkládá stručný přehled dějin bádání v listu Židům. Následně (2. kapitola), autor přechází na klíčové propedeutické otázky tohoto listu, na které nahlíží z perspektivy parenetické problematiky, která je hlavním tématem celé práce, a zaujímá k nim vlastní názor. Tato část je rozsáhlá, avšak důvodně. Přes svou rozsáhlost jí však autor přehledně

člení na šest podkapitol, které jsou dále rozvedeny na jednotlivé podčásti. Autor zde probírá důležité otázky, jakými jsou analýza historického prostředí listu podle obsahové náplně, dále historická situace, doba sepsání a autorský záměr, literární a rétorické otázky a teologie listu. Postup, který zvolil, je metodicky správný, jednotlivé části jsou spravovány přehledně a ocenit je třeba autorovu snahu nepřehlédnout žádný podstatný detail. V části věnované srovnání s Pavlem a hlavními teologickými koncepcemi jeho zvěsti, které nacházejí analogie v tomto listu, by mělo být alespoň nastíněno, že hermeneutika Pavlovy doby je odlišná od doby následující zničení druhého chrámu – třeba brát v úvahu i zásadní fakt, že v 1. století (přinejmenším do zničení chrámu) ještě nelze mluvit o „křesťanství“ odděleně od židovství! Týká se to především christologie, také samotného významu důležitých pojmů a konceptů, jako stará a nová smlouva (a chápání smlouvy jako takové, zvláště pak ve vztahu k teologii chrámového kultu), inkarnace, eschatologie etc., včetně rétorického a teologického záměru při použití textů z Tóry, se kterými Pavel (v autentických listech) pracuje. Vzhledem k výzkumu Pavlovy zvěsti v jejím židovském kontextu v období druhého chrámu (*Paul within Judaism*), kterému se věnuji, třeba vzít přinejmenším do úvahy zásadně odlišnou interpretaci Pavlovy antiteze „stará smlouva/nová smlouva“ v 2 K 3 a v listu Židům. Autor se sice této otázky dotýká, ale jen zběžně a všeobecně (s. 63). Tyto hermeneutické odlišnosti v teologii obou porovnávaných subjektů jsou, podle mého přesvědčení, výsledkem procesu recepce Pavla a jeho zvěsti dalšími generacemi Kristových následovníků v době po zničení Druhého chrámu, což podporuje hypotézu, že list Židům vznikl až v poslední třetině prvního století, s největší pravděpodobností kolem roku 90. Zdůraznění těchto skutečností by mohlo, dle mého názoru, práci ještě více obohatit a zkvalitnit. Jsem si však zároveň vědom toho, že tyto otázky přímo nesouvisí s tématem disertační práce, jakož i to, že práce by tak byla ještě rozsáhlejší.

V hlavní části disertace, kterou tvoří 3. kapitola (od s. 153), se autor věnuje samotnému výkladu sedmi parenetických částí listu, jejímž cílem je odhalit pastorační strategii autora listu a tímto způsobem také doplnit současný stav bádání ve vztahu k otázkám a tématům, kterými se autor práce zabývá v předcházející části. Tato kapitola je rovněž přehledně členěna, obsahuje sedm podkapitol, které jsou strukturovány na podčásti. Hlavní část práce je zpracována kvalitně, autor přistupuje k analýze parenetických částí důkladně a vědecky. Každou část a předběžné závěry, ke kterým se dopracoval, pečlivě porovnává s jinými, již předloženými názory, zaujímá k nim své stanovisko a svůj vlastní výklad se snaží dát, jak sám uvádí (s. 153) „do jisté míry“, do souvislosti s otázkami a tématy, které tvoří propedeutickou část (2. kapitola). V této souvislosti je třeba podotknout, zvláště ve vztahu k otázce, jak analýzy parenetických částí pomáhají ozřejmit otázky a hypotéze o době napsání listu a situaci autora a adresátů, že autor by

mohl alespoň zběžně uvést přínos a výsledky bádání v oblasti výzkumu „paměti“ v raném křesťanství (*social memory theory*; kupříkladu: Alan Kirk and Tom Thatcher, eds., *Memory, Tradition, and Text. Uses of the Past in Early Christianity*, SBL.SS 52 [Leiden/Boston: Brill, 2005]; Tom Thatcher, ed., *Jesus, the Voice, and the Text: Beyond the Oral and the Written Gospel* [Waco, TX: Baylor University Press, 2008]; id., ed., *Memory and Identity in Ancient Judaism and Early Christianity: A Conversation with Barry Schwartz*, Semeia Studies Series 78 [Atlanta: SBL Press, 2014]; Simon Buttica and Enrico Norelli, eds., *Memory and Memories in Early Christianity*, WUNT 398 [Tübingen: Mohr Siebeck, 2018]). Srovnávání jednotlivých parenetických částí se zvěstí apoštola Pavla (jako třeba 3.1.4: Žd 2,1–4 s 1 K 15, na s. 161–162) mi ve výše uvedené souvislosti – to znamená ve snaze objasnit základní propedeutické otázky – připadá ne příliš vhodné a více méně anachronistické, i když metodicky, především z hlediska komparace obsahové i rétorické stránky, jde o korektní krok a výsledky jsou zajímavé. Vcelku vzato, ačkoli má čtenář občas dojem, že se v práci ztrácí – kvůli její hutnosti a rozsáhlému zpracování – autor mu pomáhá v správné kontextuální orientaci uváděním příslušných částí (kapitol, podkapitol a dalších podčástí), na které daný úsek navazuje nebo je dále a hlouběji rozvíjí. Zvláště cenné jsou pasáže s teologickým ukotvením jednotlivých parenetických textů, také analýza a zhodnocení v pořadí posledního parenetického oddílu (Žd 13 v části 3.7, s. 264–293), zejména v otázce, vůči které se pisatel listu v části 13,10b–13 vymezuje (fráze „opustit tábor“, s. 282–284[–289]).

Závěrečná část disertační práce (4. kapitola) představuje shrnutí a zhodnocení dosažených výsledků, což autor dělá přehledným způsobem. Nejprve se věnuje sémantice parenetických apelů listu (4.1), dále poukazuje na literární a rétorické prostředky, kterými autor strukturuje parenezi listu s cílem přesvědčit své posluchače (4.2), následně si všímá teologické ukotvení parenetických částí a tím poukazuje na samotnou funkci a celkový význam parenese pro teologii listu (4.3), a nakonec se celý tento souhrn pokouší využít při načrtnutí potenciálního pastoračního a sociálního profilu adresáta (4.4). Práci autor uzavírá závěrečným shrnutím, včetně podnětů pro další bádání, respektive poukázání na otázky, které by bylo třeba dále samostatně rozpracovat (4.5). Závěrečná část disertační práce tvoří vlastní autorův přínos ke zvolenému tématu práce, který přináší nové pohledy a interpretační možnosti důležitých otázek, které se týkají parenetických oddílů listu a jejich teologie. Každá podkapitola je zpracována velmi pečlivě a obohacena i graficky, a to přehlednými souhrnnými tabulkami. Celkově možno říct, že závěrečná kapitola disertační práce představuje relevantní a hodnotný příspěvek autora do aktuální odborné diskuse v oblasti listu Židům.

Pátá kapitola, ve které autor uvádí použité zkratky a literaturu, působí, z hlediska formálního, trochu netradičně tím, že je zařazena jako samostatná kapitola. Jde však o nepodstatný postřeh.

### **Celkové hodnocení**

Z hlediska výše uvedeného konstatuji, že disertační práce Mgr. Pavla Paluchníka splňuje všechna kritéria, která se na tento druh kvalifikační práce vztahují a jsou předpokladem pro její obhájení v rámci státní doktorské zkoušky. Kandidát prokázal schopnost samostatné, metodicky relevantní vědecké práce, za použití primární a sekundární literatury, včetně odborné a vědecké argumentace pro nové přístupy a interpretace. Svou disertací tak přispěl odborně relevantním a argumentačně přesvědčivým způsobem do současné vědecké diskuse o listu Židům. Vzhledem k uvedenému doporučuji disertační práci Mgr. Pavla Paluchníka na další pokračování v procesu doktorandského studia a v případě její úspěšné obhajoby udělit aspirantovi akademicko-vědecký titul Ph.D. (*philosophiae doctor*).

### **Otázka:**

Autor na s. 145 hodnotí, dodejme oprávněně, metaforu vstupu do nebeské svatyně skrze tělo Kristovo v Žd 10,20 – připodobněno tímto způsobem chrámové oponě, která zahalovala Vele-svatyni –, jako pozoruhodnou. Opona měla, jak je známo, v celém období druhého chrámu bezesporu důležitý symbolický význam, kupříkladu, jako oddělení nebeského světa od toho pozemského. V této souvislosti je zvláště zajímavá Filónova alegorizace osoby velekněze (ve vztahu k Lv 16,17) v *Somn.* 2.189 (2.185–189). Jaký je autorův názor? Může tato alegorizace, a když ano jakým způsobem, přispět k pochopení a interpretaci Kristovy osoby v listě Židům, zvláště vzhledem k výše uvedené metafoře?

V Bratislavě dne: 08.09. 2021

prof. Mgr. František Ábel, PhD.